

SYLWAN

MIESIĘCZNIK

WYDZIAŁU NAUK ROLNICZYCH i LEŚNYCH P. A. N.
I POLSKIEGO TOWARZYSTWA LEŚNEGO

Rok CII

Warszawa, sierpień 1958

Zeszyt 8

prof. WIACZESŁAW PIERIECHOD

Członek Akademii Nauk BSRR

Zagadnienia ekonomiki leśnej*

(Przedmiot i metody badawcze)

Вопросы лесной экономики

Problems of Forest Economics

W ostatnich latach ekonomika leśna stała się przewodnią nauką nie tylko w ZSRR, ale i za granicą, w krajach demokracji ludowej. Tak na przykład w Niemieckiej Republice Demokratycznej istnieją dwa instytuty ekonomiki leśnej: w Czechosłowacji — zakład ekonomiczny w Instytucie Badawczym Leśnictwa, posiadający cztery działy (ekonomiki leśnictwa, ekonomiki pracy w gospodarstwie leśnym, geografii ekonomicznej lasów i historii leśnictwa). W 1957 r. wspomniany instytut ogłosił bardzo interesującą pracę: „Ekonomika pracy w gospodarstwie leśnym“. Wiele prac z zakresu ekonomiki ogłasza się i w ZSRR (w latach 1957 i 1958).

Wszystko to świadczy o wzroście zainteresowania się specjalistów leśnych zagadnieniami ekonomiki leśnej. Wydaje się przeto, iż należałoby zastanowić się pokrótce, co jest przedmiotem i jakie są metody badawcze ekonomiki leśnej. Jest całkiem zrozumiałe, iż przedmiotem badań ekonomiki leśnej jest gospodarstwo leśne, tj. ten dział produkcji społecznej, którego celem jest wytwarzanie produktów pochodzących z lasu (użytkowanie rębne, międzyrębne i uboczne), a także wykorzystanie wszelkich użytecznych właściwości lasu (wodochronnych, glebochronnych i innych) dla potrzeb budownictwa socjalistycznego.

* Wobec różnorodności i ważności badań prowadzonych przez ekonomikę leśną niektórych krajów, a m. in. nad należyтым wykorzystywaniem zdolności produkcyjnej lasów dla potrzeb gospodarki narodowej — redakcja uważa za wysoce pożyteczne zamieszczenie na łamach „Sylwana“ uwag nadesłanych przez jednego z wybitnych radzieckich ekonomistów leśnych, prof. akad. W. I. Pieriechoda.

Głównym problemem radzieckiej ekonomiki leśnej jest badanie wzajemnych związków zachodzących między lasem i gospodarstwem narodowym. Określenie i rozwój tych obustronnych powiązań pozwolą nam na ustalenie ekonomicznych typów gospodarstwa leśnego, granic określonych rejonów leśno-ekonomicznych, efektywności tych lub innych działań itp.

Bez badania obustronnych związków łączących las z gospodarstwem narodowym, ich powiązania i rozwoju, niewiele posunęlibyśmy się naprzód w zakresie badań nad leśnym działem produkcji społecznej. Należy przy tym podkreślić, iż ekonomika leśna bada społeczne elementy produkcji, tj. stosunki społeczne, które ukształtowały i tworzą się dalej w dziedzinie społecznego wytwarzania, gdzie przedmiotem pracy jest las i jego produkty jako określona suma dóbr materialnych, a także inne korzyści osiągnane z lasu, niezbędne dla społeczeństwa socjalistycznego.

Według M a r k s a ludzie, organizując stosunki społeczne stosownie do postępu produkcji materialnej, tworzą i kształtują także idee i kategorie, stanowiące abstrakcyjny, idealny wyraz tych właśnie stosunków. Treść pojęć, idei i kategorii podlega zatem zmianom; nie pozostaje stale ta sama.

M a r k s wykazuje, iż kategorie i pojęcia są równie przemijające jak i stosunki, które stanowią ich odzwierciedlenie. Oznacza to, iż określonym stosunkom wytwórczym odpowiadają określone idee i kategorie stanowiące treść nauki — inne przy kapitalizmie, inne zaś przy socjalizmie. Takie są więc idee i teorie, jakie są materialne sposoby społecznego wytwarzania. Toteż może istnieć i rzeczywiście istnieje różna treść ekonomiki leśnej przy kapitalistycznym i przy socjalistycznym systemie gospodarczym.

Na przykład dla nas, radzieckich ekonomistów leśnych, nie są zupełnie do przyjęcia ani wykłady ekonomiki leśnej, („Economie forestière“) ani „teoria ekonomiki leśnej“ prof. G o d b e r s e n a (Niemcy) i H u f f e l a (Francja), ani wykłady prof. B a t t r i c k a „Ekonomia leśna i finanse“ (USA). Prace te mogłyby służyć jedynie do wyjaśnienia podstawowych kierunków gospodarki kapitalistycznej w lasach i do krytycznego przeglądu tych lub innych twierdzeń. Radziecka ekonomika leśna posiada własny kierunek i własną treść.

Różnice pomiędzy burżuazyjną a radziecką ekonomiką leśną dotyczą nie tylko treści ale i metodyki. Ekonomika leśna radziecka posługuje się materializmem dialektycznym jako metodą naukowego badania. W przeciwieństwie do metody metafizycznej, którą w zasadzie posługuje się burżuazyjna ekonomika leśna, dialektyczna metoda badań pozwala nam na poznawanie zjawisk nie w formie statycznej i nie w izolacji, lecz w ich wzajemnym powiązaniu i uwarunkowaniu, w ich ruchu i rozwoju, w ich nieprzerwanym postępie.

Badając gospodarstwo leśne, jego powstawanie i rozwój, jego nieustanny postęp, wychodzimy z żywego postrzegania, następnie przechodzimy do abstrakcyjnego myślenia i znowu potem wracamy do praktyki w celu sprawdzenia wysuniętych twierdzeń i wniosków, ustalonych zależności.

W. L e n i n uczył nas, iż punkt widzenia praktyki powinien być pierwszym i zasadniczym punktem widzenia teorii poznania.

Prof. F. P a p a n e k w książce pt. „Ekonomika socjalistycznego gospodarstwa leśnego“ („Ekonomika socialistického lesného hospodarstva“, 1955) w zasadzie słusznie wskazuje, iż na metodę ekonomiki leśnej składają się: zbieranie i badanie faktów, ich dokładna analiza, uogólnienie materiału metodą abstrakcji, następnie opracowanie statystyczne i wreszcie wykrycie związków przyczynowych w ekonomice gospodarstwa leśnego.

Badanie rzeczywistości wymaga zbierania i systemizacji faktów. Fakty, gdy ujmujemy je jako całość są, jak uczy nas W. L e n i n, nie tylko rzeczą niewzruszoną, lecz także bezwzględnym „materiałem dowodowym“. Oto dlatego każde zjawisko w gospodarce leśnej, będące przedmiotem naszych badań, musi być przede wszystkim poznane jako konkretny fakt, w sposób określony i dokładnie zarejestrowane.

Zrozumiałe jest, iż przy zbieraniu danych korzystamy z uprzednio opracowanych metod i sposobów. Wśród nich na pierwszym bodaj miejscu należy postawić metodę rozległych, masowych obserwacji, (prowadzonych np. we wszystkich leschozach lub leśnictwach) albo metodę losową (z wyróżnieniem lub bez wyróżnienia typowych obiektów).

W każdym z wybranych obiektów badawczych ustalamy i rejestrujemy poszczególne zjawiska (nakłady pracy i środków pieniężnych przypadające na 1 ha powierzchni leśnej, dochodowość, wydatki na prowadzenie gospodarstwa leśnego itp.), gromadzimy określony materiał, a następnie przystępujemy do systemizacji faktów z podziałem na jednorodne grupy oraz do dalszego ich opracowania w celu wyciągnięcia wniosków.

Niekiedy przy badaniu wpływu jakiegokolwiek czynnika poniekąd wyodrębniamy dane zjawisko z szeregu innych czynników, czyli jak gdyby uwalniamy je na okres prowadzenia badań od zjawisk pobocznych, czyli badamy wpływ tego czynnika w oderwaniu od innych. Tak na przykład w jednej z naszych prac: „O strefowości gospodarstwa leśnego“ („O lesnom choziajstwie po pojasa“, 1919) badaliśmy wpływ odległości gospodarstwa od ośrodka przemysłowego — miejsca zbytu produktów leśnych, zgodnie z metodą T h u e n e n a.

Taki sposób wyodrębniania jednego czynnika od innych jest charakterystyczny dla metody tzw. izolacji, która do pewnego stopnia jakby zastępuje eksperyment, będący, jak wiadomo, jedną z głównych metod stosowanych przy badaniu zjawisk w dziedzinie hodowli lasu (np. wpływu obecności fosforu lub azotu na produkcję siewek w szkółce).

Jak z tego wynika, każde badane zjawisko ekonomiczno-leśne, jako realnie istniejące, powinno wynikać z życia, z faktycznego stanu gospodarki. Dane oparte na faktach i wyciągnięte z nich wnioski, tzn. stwierdzenie związków pomiędzy faktami lub zjawiskami, powinno być następnie sprawdzone w praktyce — w produkcji. Nauka, która zerwała łączność z praktyką, z rzeczywistością, jest tylko pseudonauką, nie mającą nic wspólnego z nauką marksistowsko-leninowską.

Wiadome jest, iż Marks jako naukę rozumiał teoretyczną stronę produkcji, za kamień węgielny nauki uważając jedność teorii i praktyki.

Niektórzy autorzy sądzą, iż przedmiotem badań ekonomiki leśnej nie jest działalność ludzka, jak np. te lub inne nakłady pracy włożone w gospodarkę leśną, lecz wyniki jej działalności. Dochodzi przy tym do zerwania związku między faktem lub działaniem a jego rezultatem. Nie jest to słuszne.

Oczywiście, końcowym wynikiem wszelkich badań powinno być wykrycie zależności, związków pomiędzy zjawiskami. Można nagromadzić tysiące faktów, lecz dla nauki istotne jest tylko takie osiągnięcie, w którym uda się ustalić związek pomiędzy zjawiskami i wyrazić go w określony sposób, niekiedy nawet w postaci wzoru. Należy jednak potem sprawdzić wnioski wyciągnięte przez naukę, skonfrontować je z praktyką, z rzeczywistością.

Droga naukowego poznania, wskazana przez W. Lenina — od żywego postrzegania do abstrakcyjnego myślenia i od niego do praktyki — jest jedynie słuszną i prawdziwie naukową. Nie wypacza ona rzeczywistości, lecz ją odzwierciedla. Tylko na tej drodze ekonomika leśna może stać się prawdziwą nauką marksistowsko-leninowską, pozwalającą naświetlać drogi rozwoju praktyki, produkcji i w ten sposób okazującą pomoc pracownikom leśnym w ich codziennym życiu, w wysiłkach zmierzających ku realizacji historycznych uchwał XX Zjazdu KPZR.

Z rosyjskiego tłumaczył doc. W. Krajski

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 11 kwietnia 1958 r.

Академик В. И. ПЕРЕХОД
Заслуженный деятель науки БССР

ВОПРОСЫ ЛЕСНОЙ ЭКОНОМИКИ (ЧТО И КАК ИЗУЧАЕТ ЛЕСНАЯ ЭКОНОМИКА)

Лесоэкономическая наука за последние годы становится ведущей не только в СССР, но и за рубежом, в странах народной демократии. Так, например, в Германской Демократической Республике имеются два института лесной экономики; в Чехословакии экономическое отделение Научно-исследовательского института лесного хозяйства имеет четыре сектора (экономики лесного хозяйства, экономики труда в лесном хозяйстве, экономической географии леса и истории лесного хозяйства). В 1957 г. этим институтом выпущена очень интересная книга: „Экономика práce w lesie“ (Экономика труда в лесу). Ряд книг по экономике выпускается и у нас (в 1957 и 1958 гг.).

Все это свидетельствует о повышении интереса к вопросам лесной экономики со стороны лесных специалистов. Мне думается, поэтому не лишне будет кратко остановиться здесь на вопросе о том: что и как изучает лесная экономика. Вполне понятно, что объектом изучения лесной экономики является лесное хозяйство, т.е. та отрасль общественного производства, которая направлена на производство продук-

ции леса (главного, промежуточного и побочного пользования), а также использование всех полезных свойств леса (водоохранных, почвозащитных и др.) в интересах социалистического строительства.

Основной проблемой советской лесной экономики является проблема взаимосвязи леса с народным хозяйством. Эта взаимосвязь, ее установление и развитие позволяет нам определить экономические типы лесного хозяйства, границы определенных экономических районов лесного хозяйства, эффективность тех или иных мероприятий и т.п.

Без изучения взаимосвязи леса с народным хозяйством в ее возникновении и развитии, — мы мало продвинемся вперед в деле изучения нашей отрасли общественного производства.

При этом следует подчеркнуть, что лесная экономика изучает общественный элемент производства, т.е. те производственные отношения, которые сложились и складываются в той сфере общественного производства, где предметом труда служит лес и его продукты, — как определенная сумма материальных благ, а также другие полезности леса, необходимые социалистическому обществу.

Производя, соответственно своей материальной продуктивности — свои общественные отношения (учит К. Маркс), люди производят или создают также и идеи, категории, т.е. абстрактные, идеальные выражения этих самых общественных отношений.

Следовательно, самое содержание понятий, идей и категории — изменчиво, оно не остается постоянным, неизменным во времени.

Маркс учит тому, что категории и понятия — столь же мало вечны, как и отношения, которые они выражают. Это значит, что при одних производственных отношениях мы будем иметь одни идеи и категории, составляющие содержание науки, например, при капитализме, а при других — социалистических — другие. Каковы материальные способы общественного производства, — таковы его идеи и теории.

Стало-быть, мы будем иметь и уже имеем разное содержание лесной экономики: а) капиталистической и б) социалистической системы хозяйства. Для нас, например, советских лесоэкономистов совершенно неприемлем ни курс лесной экономики („Economie forestière“), ни „теория лесной экономики“ проф. Годберзена (Германия), Гюффеля (Франция), ни курс проф. Бэттрика: „Лесная экономия и финансы“ (США).

Эти книги могут быть полезны лишь для выяснения основных устремлений капиталистического хозяйства в лесах и критического разбора тех или иных положений.

Советская лесная экономика имеет свой собственный путь и свое содержание.

Различие буржуазной и советской лесной экономики — не только в содержании, но и методе.

Лесная экономика пользуется диалектическим материализмом, как методом научного исследования.

В противоположность метафизическому, который является основным методом буржуазной лесной экономики, диалектический метод изучения позволяет нам познавать явления не в застывшем виде, не

изолированно, а в их взаимной связи и обусловленности, в их движении и развитии, в их непрерывном росте.

Изучая лесное хозяйство, — в его возникновении и развитии, в его неустанном движении вперед, мы исходим при этом от живого созерцания, как учит нас Ленин, и затем переходим к абстрактному мышлению, а затем снова обращаемся к практике — для проверки своих положений, выводов, зависимостей.

В. И. Ленин учит нас тому, что точка зрения жизни — должна быть первой и основной точкой зрения теории познания.

Проф. Ф. Папанек в своей книге: „Экономика социалистического лесного хозяйства“ (1955 г.) в основном правильно указывает, что методом лесной экономики является собирание и изучение фактов, их тщательный анализ, обобщение материала путем абстрагирования и статистической обработки и, наконец, выявление причинных связей в экономике лесного хозяйства.

Изучение действительности требует собирания и систематизации фактов.

Факты, если взять их в целом и взаимной связи, — учит нас В. И. Ленин, — это не только упрямая, но и безусловно „доказательная вещь“. Вот почему, какое бы лесохозяйственное явление мы не взяли — для своего исследования, — оно прежде всего должно быть познано, как известный факт, определенным и точным образом — зарегистрированный.

Разумеется, при сборе данных, мы пользуемся уже разработанными приемами и способами. Из числа этих способов, пожалуй, на первом месте, необходимо поставить статистический метод сплошных, массовых наблюдений (например, во всех лесхозах или лесничествах) или выборочный метод (типический выбор, или же механический). В каждом из намеченных объектов изучения мы устанавливаем и регистрируем те или иные явления (затраты труда и капиталовложения на 1 га лесной площади, доходность, расходы на лесное хозяйство и т.п.), накапливаем известный материал, а затем приступаем к группировке фактов на однородные группы и последующей их обработке для получения выводов.

Иногда, изучая влияние одного какого-либо фактора, мы как бы освобождаем данное явление от ряда других факторов, как бы освобождая его на время исследования от посторонних влияний, т.е. изучаем влияние одного фактора — изолированно от других. Так, например, в одной из своих работ: „О лесном хозяйстве по поясам“ (1919 г.) мы изучали влияние расстояния хозяйства от промышленного центра — места сбыта продукции леса, следуя методу Тюнена. Такого рода изоляция одного фактора от других характеризует, так называемый метод изоляции, который до известной степени, как бы заменяет собой эксперимент, являющийся, как известно, одним из основных методов при изучении лесоводственных явлений (например, влияние фосфора или азота при выращивании семян в питомнике).

Как мы видим отсюда, каждое лесоэкономическое явление должно исходить из жизни, из фактического состояния хозяйства, изучая су-

щее, действительное. Данные фактов, полученные выводы из них. т.е. установление связей между фактами или явлениями должны затем проверяться практикой, производством. Наука, порвавшая связь с практикой, с действительностью — это уже псевдонаука, ничего общего с марксистско-ленинским учением не имеющая.

Как известно, Маркс называл наукой теоретическую сторону производства, считая краеугольным камнем науки — единство теории и практики. Некоторые авторы полагают, что предмет лесной экономики является не деятельность людей, например, те или иные фактические затраты труда в лесном хозяйстве, а результаты этой деятельности. При этом допускается разрыв между фактом или действием и его результатом. Это неправильно.

Разумеется, конечным результатом всякого исследования должны быть установленные зависимости, связи между явлениями.

Можно собрать тысячи фактов, но для науки приходит час лишь тогда, когда удастся установить связь между явлениями и выразить ее определенным образом, иногда даже формулой.

Но после этого должна быть произведена проверка выводов науки, подтверждение ее практикой, действительностью.

Путь научного познания, указанный В. И. Лениным (от живого созерцания к абстрактному мышлению и от него к практике) — этот путь является единственно верным и подлинно научным, не искажающим действительность, а ее отображающим.

Только идя по этому пути, лесная экономика сможет стать подлинной и марксистско-ленинской наукой, позволяющей практике, производству — осветить их пути развития и этим помочь работникам леса в их повседневной жизни, в труде — на выполнение исторических решений XX съезда КПСС.